

Vilhelm Johannesen, tingmaður,
á 1. mai haldi í Havn:

Rættvísiskrav at frítíðin verður longd til 5 vikur

– at frítíðarprosentíð hjá tímaløntum verður hækkað upp í 12, og at serliga frítíðarískoytið hjá fastløntum aftur verður sett til 1,5 prosent. Skipanin við karensdøgum eigur at verða sett úr gildi.

M. a. hetta segði javnaðartingmaðurin Vilhelm Johannesen í 1. maidagsrøðu síni í Havn. Hann segði

Gott fundarfólk!

Altjóða arbeiðaradagurin – 1. mai, er dagurin, tá ið arbeiðarafjöldin ger støduna upp. Hendan dag verður lítið aftur um bak og metingar verða gjørdar av teimum úrslitum, sum rokkin eru í undanfarna ári og í farnum tíðum, men hetta er ikki nóg mikið. Vit seta eisini út í kortið. Kósir fyrri tað komandi árið, og fyrri framtíðina, verður sett móti nýggjum, glæsiligum og hægri málum.

Tá um úrslitini ræður, verður tosað um vinnin lønarkrav, um somu løn fyrri sama arbeiði, um stytta arbeiðsviku, um longda frítíð, hægri frítíðarprosent o.s.fr. Nøkur av hesum úrslitum eru vinnin við samráðingarbóð. Onnur eru vinnin við at gera nýtslu av

verkfalsrættinum. Og uppaftur onnur eru vinnin við politiskum arbeiði – við lógarsmið og lógarbroyttingum.

I valseiðnum 1984-88 vórðu fleiri politisk tøk tikið til frama fyrri løntakarnar ella fakfelagsrørsluna í Føroyum. Eitt av hesum tøkum, sum varð tikið í 1986, var longda frítíðin og hækkaða frítíðarprosentíð. Við nýggjari lóg um frítíð við løn varð frítíðin longd úr fyra upp í fimm vikur. Hetta varð gjørt stigvíst yvir trí ár. Hvørt av hesum árum vórðu tveir dagar lagdir afturat frítíðini.

Hjá fastløntum merkti hetta, tá øll stigini vóru rokkin, at tey kundu halda summarfrí við løn í fimm vikur, og at tey útyvir hetta varðveittu eitt frítíðari-

skoyti uppá 1,5 prosent. Hjá tímaløntum varð frítíðarprosentíð hækkað úr 9,5 upp í 12. Trætan um, hvør skuldi hava frítíðarpening, in í varðveitslu og harvið fæa gjaldfóris- og rentuáðóðan av honum, varð eisini loyst. Lógin ásetur, at avvarðandi løntakarafelag, skal hava frítíðarpeningin í varðveitslu, til hesin verður útgjaldin løntakaranum.

Upprunaliga var tað so, at arbeiðsgevarar, við at keypa frítíðarmerkir frá postverkinum, lótu postverkinum gjaldfóris- og rentuáðóðan av frítíðarpeninginum. Hetta var ásett í gomlu lógin um frítíð við løn frá 1953. Men við tíðini helt hendan skipan uppát av sær sjálvum. Arbeiðsgevarar valdu bara, at teir sjálvir skuldu goyma

frítíðarpeningin. Harvið fingur teir kraddað sær sjálvum gjaldfóris- og rentuáðóðan. Við nýggju lógin frá 1986 varð ruddað upp í lógloysinum.

Búskaparkreppan, sum hevur valdað í Føroyum seinastu árin, var helst í hæddini í 1992-93. Tey árin vórðu ymisk politisk krepputiltøk sett í verk. Eitt av hesum tiltøkum rakti frítíðina, frítíðarprosentíð og serliga frítíðarískoytið hjá fastløntum. Eisini fingur vit teir sonevndu karensdagarnar. Frítíðin varð skerd úr 30 niður í 26 dagar. Frítíðarprosentíð hjá tímaløntum varð skerd úr 12 niður í 10,25. Og tað serliga frítíðarískoytið hjá fastløntum varð skerd úr 1,5 niður í 0,75 prosent. Skipanin við karensdøgum merkir at fastløn skulu rinda fyrri tveir teir fyrstu sjúkradagarnar.

Øll hesi tiltøk vórðu mett sum heilt serlig krepputiltøk. Nú halda vit at kreppan er við at hasa av. Tað vóru tvey høvuðsfyrbrigdir í kreppuni. Annað var fiskaløysid og hitt var bankakreppan. Hesar báðar høvuðsorsøkirnar til kreppuna eru nú horvnar. Fiskastovnarmerkir eru í menning og tann samanlagdi bankin gevur nú avlop. Gjaldfórðið hjá landskassanum er rimuliga gott og politikkarnir hava hildið tað ráðiligt at linkað nakað um skattatrygð.

Ti er tað eitt rættvísiskrav, at frítíðin aftur verður longd til fimm vikur, at frítíðarprosentíð hjá tímaløntum verður hækkað upp í 12, og at serliga frítíðarískoytið hjá fastløntum aftur verður sett til 1,5 prosent. Skipanin við karensdøgum eigur at verða sett úr gildi. Samstundis eiga tímalønt og onnur, sum ikki fæa løn undir sjúku, at fæa dagpening frá sjúkra-

dagapeningaskipanini frá fyrsta sjúkradeigi. Málið má verða at fæa øll hesi víður-skiftini aftur í rættlag sum skjótast og ikki seinni enn í 1997.

Ein annar spurningur er arbeiðsvikan. Tað fyrsta eg minnst var arbeiðsvikan 48 timar. Stigvíst varð hon stytta niður í 44 timar. Og seinni varð hon aftur stytta niður í 40 timar. Har hevur hon so verið í nógv Harrans ár. Næsta málið má vera at stytta arbeiðsvikuna niður í 35 timar. Hetta er ein nátturlig avleiðing av tøkniliga framburðinum. Sjálvandi eigur hesin framburður í ávisan mun eisini at koma løntakaranum til góðar. Í hesum arbeiðsloysistíðim vildi ein stytta arbeiðsvika komið sera væl við. Hon vildi givið arbeiði til fleiri sum nú eru arbeiðstøk.

Ein slíkan dag sum hendan, eiga vit at undirstrika og leggja dent á, at vinnin rættindir verða vard. Rættindini til summarfrí í fimm vikur, til 12 prosent í frítíðarløn hjá tímaløntum og fiskimonnum, og 1,5 prosent í serligum frítíðarískoyti hjá fastløntum, vórðu einaferð vinnin. Men seinni vórðu hesi rættindir skerd. Ti eiga vit at vinna hesi rættindi aftur. Tað er bæði sjálvsagt og nátturligt. Tað er einki minni enn eitt rættvísiskrav, sum øll verkafólk eiga at standa saman um, og at stríðast fyrri.

Trygd á ellisárum er eisini eitt týðningarmikið mál hjá verkamannafjöldini. Í øllum okkara grannaløndum verður ársannað, at tað ikki er møgulegt at hækka fólkaeftirløninna við at krevja meiri skatt og fleiri gjöld inn í almenna kassan, soleiðis at almenni kassin kann fígga eina hækking. Tað er neyðugt at ganga heilt aðrar leiðir. Hetta sama eiga vit í Føroyum eisini at ársannað. Og tað hava vit longu gjørt.

Ein av borgarligu flokkunum á tingi hevur skotið upp, at vit skulu hava eina almenna eftirlønartrygging, har øll skulu gjalda ein ávisan brókpart av inntøkuni inn. Útgjaldið á ellisárum skal so lagast eftir, hvussu mikið tann einstaki hevur gildið, og hetta merkir, at tann stættarmunur, sum verður hevur í arbeiðsárunum, eisini skal vera á ellisárum. Og tað kann og skal verkamannafjöldin ikki góðtaka.

Verkfólkid eigur at standa saman um eina samhaldsfasta skipan, eina solidariska skipan, ið gevur øllum somu trygd á ellisárum. Her hava vit sam-

haldsfasta, ella arbeiðsmarknaðareftirlønargrunnin, sum hann nú eitur. Hetta er ein samhaldsfest – ein solidarisk skipan. Løntakarar og arbeiðsgevarar gjalda eins nógv inn í grunnin. Allir løntakarar gjalda sama brókpart av inntøkuni til grunnin og øll fæa eins nógv úr grunninum. Uttan mun til um tey hava gildið nógv ella lítið inn í grunnin. Og tey sum onki hava gildið fæa eisini.

Hesin grunnur fer at gjalda út 1. apríl næsta ár. Men tverri verður útgjaldið ikki so stórt sum roknað varð við av fyrstu tíð, og kemst hetta av, at inngjaldið, orsakað av kreppuni í samfelagnum, varð avmarkað til bert eitt hálvt prosent frá hvørjum parti av arbeiðsmarknaðinum. Upprunaliga var ætlanin, at inngjaldið til grunnin skuldi verða 3 prosent frá hvørjum parti av arbeiðsmarknaðinum. Men hetta var í teimum sera góðu tíðunum í áttati árunum. Seinni varð tað lækkað niður í 2 prosent og at enda kom tað niður á eitt hálvt prosent.

Vit eiga at rokna við, at stóðin í Føroyum nú fer at batna, at arbeiðsloysið fer at minka, at møguleiki verður fyrri at linka skatta- og avgjaldstrygð, soleiðis at vit verða fer fyrri at rinda samhaldsfasta nakað meira enn vit hava gjørt higartil. T.d. 1 prosent frá hvørjum parti á arbeiðsmarknaðinum. Hetta vildi víðfalda inntøkurnar hjá grunninum. Saman við øktum rentu- inntøkum til grunnin vildi hetta tryggja øllum eitt hóskandi iskoyti til fólkapensjónina. Og tað má verða okkara avgjörda mið og mál.

Kreppan færdi millum annað við sær, at føroysku bankarnir fóru á húsangang, og at tað gjørdist neyðugt hjá landskassanum og tað vil siga skattgjaldaranum, at seta pening til, fyrri framhaldandi at tryggja okkum eina bankaskipan í samfelagnum. Talan er um heilar 2,7 milliardir krónur. Sum eg nevndi fyrri løtu síðani gav samanlagdi bankin avlop í fjór. Og beinan vegin vóru røddir frammi um at privatisera bankan. Onkur hevur enn tá mælt til at selja hann fyrri lítið og lætt. Men hetta kunnu vit undir ongum umstøðum góðtaka.

Tað er landskassin, umvegis Fíggjargrunnin frá 1992, sum eigur bankan. Hetta merkir, at bankin er ogn hjá øllum føroyingum, og at ágóðin sostatt kemur okkum øllum til góðar. Av avlopinum í 1995 letur bankin um fíggjargrunnin landskassanum 36 milliónir krónur í vinningsbýti. Henda upphædd er inntøkuford á fíggjarløgtingslógini fyrri 1996. Og hetta vil siga, at vit øll sleppa 36 milliónir krónir lættari í skatti, meirvirðisgjaldi og øðrum gjöldum, enn vit annars høvdu gjørt, um

Vilhelm Johannesen, tingmaður, á Váglinum 1. mai: – Slíkan dag eiga vit at leggja dent á, at vinnin rættindir verða vard